

Thực trạng dạy học nội dung giáo dục địa phương 6 theo chương trình giáo dục phổ thông 2018 ở trường trung học cơ sở trên địa bàn thành phố Hồ Chí Minh

Phạm Xuân Vũ*, Nguyễn Võ Minh Hòa**

*Giảng viên, Khoa Sư phạm Khoa học Xã hội, Trường Đại học Sài Gòn, Email: pxvu@sgu.edu.vn

** Sinh viên Lớp DSU1191, Khoa Sư phạm Khoa học Xã hội, Trường Đại học Sài Gòn

Abstract: In order to encourage creativity, practise attitudes and skills, and equip students to use knowledge and think critically and emotionally in order to solve issues, a number of new disciplines have been added to the general education curriculum for 2018. practical issues specific to each student's life. Local educational material is one of such disciplines, and it will be taught in the 2021–2022 academic year. The application of this subject also appears in Ho Chi Minh City. In order for some schools to meet the objectives and standards established by the MOET, a number of challenges need to be resolved. This article will explain the following constraints after one year of implementation.

Keywords: Teaching reality of the situation, local educational in grade 6, the plan for general education in 2018.

1. Đặt vấn đề

Theo chương trình giáo dục phổ thông 2018, nội dung giáo dục địa phương sẽ cung cấp “Những vấn đề cơ bản hoặc thời sự về văn hoá, lịch sử, địa lí, kinh tế, xã hội, môi trường, hướng nghiệp,... của địa phương bổ sung cho nội dung giáo dục bắt buộc chung thống nhất trong cả nước, nhằm trang bị cho học sinh những hiểu biết về nơi sinh sống, bồi dưỡng cho học sinh tình yêu quê hương, ý thức tìm hiểu và vận dụng những điều đã học để góp phần giải quyết những vấn đề của quê hương” [1].

Sau một năm triển khai, để nắm bắt thực tế cách tổ chức triển khai nội dung địa phương, cách dạy-học của bộ môn này ở các trường THCS, chúng tôi đã tiến hành một cuộc khảo sát với 13 thầy/ cô hiện đang là lãnh đạo nhà trường, các thầy cô đang là trưởng bộ môn này, các thầy cô đang giảng dạy bộ môn này, và các “Tâm tư” của các học sinh đã và đang học bộ môn này cấp Trung học cơ sở (THCS) trên các địa bàn quận 3,5,6, Thủ Đức, Bình Thạnh, Bình Tân, Tân Bình, Học Môn về các vấn đề xoay quanh bộ môn này như là: Chuyên môn, biện pháp sư phạm, cách tổ chức một tiết học nội dung địa phương, thì nhận thấy, vẫn còn một số điểm hạn chế, và chúng tôi sẽ làm rõ trong bài viết này.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Về Tài liệu Giáo dục địa phương 6

Tại thành phố Hồ Chí Minh, Tài liệu giáo dục địa phương Thành phố Hồ Chí Minh lớp 6 nhằm giúp các em tìm hiểu, trải nghiệm, khám phá những vẻ đẹp của

quê hương, những vấn đề về kinh tế, văn hoá,... của Thành phố Hồ Chí Minh, các chủ đề gắn với các nội dung đặc trưng của địa phương, bao gồm:

Chủ đề 1: Vị trí địa lý và đặc điểm lãnh thổ của thành phố Hồ Chí Minh

Chủ đề 2: Điều kiện tự nhiên đặc trưng của Thành phố Hồ Chí Minh

Chủ đề 3: Lễ hội văn hoá ở Thành phố Hồ Chí Minh

Chủ đề 4: Phong tục tập quán ở Thành phố Hồ Chí Minh, một tiềm năng văn hoá cần khai thác, bảo tồn và phát triển

Chủ đề 5: Truyện dân gian liên quan đến địa danh tại Thành phố Hồ Chí Minh

Chủ đề 6: Âm nhạc dân gian trong đời sống thường ngày ở Thành phố Hồ Chí Minh

Chủ đề 7: Bảo vệ cảnh quan thiên nhiên ở Thành phố Hồ Chí Minh

Các chủ đề được thiết kế gồm các hoạt động: Khởi động, khám phá, luyện tập và vận dụng, nhằm tạo điều kiện giúp các em phát huy được tính tích cực trong quá trình học tập, đồng thời hỗ trợ các em phát triển năng lực tự học của bản thân. Với hoạt động *khởi động*, sẽ giúp các học sinh phát huy một số kiến thức đã biết trước đó cùng với thắc mắc mong muốn khám phá chủ đề, tạo hứng thú để dẫn dắt vào bài học mới. Hoạt động *khám phá*, Giúp học sinh thông qua hoạt động tìm hiểu kiến thức để hình thành tri thức mới, hoạt động *luyện tập* giúp các học sinh luyện tập, thực hành giải quyết một số vấn đề từ những điều vừa khám phá

thông qua các hoạt động khám phá kiến thức được kết hợp một số kiến thức các em biết trước đó. *Hoạt động vận dụng*, giúp các học vận dụng những tri thức đã học vào thực tiễn cuộc sống, từ đó sẽ rèn luyện các kỹ năng thái độ mà học sinh được hình thành, rèn luyện trong quá trình học tập bộ môn vào thực tiễn cuộc sống. Với kết cấu chương trình giáo dục địa phương như trên, chúng tôi nhận thấy rằng bộ môn đã có hướng đổi mới trong nội dung chương trình, nội dung giáo dục địa phương theo hướng tích hợp liên môn để nhằm trang bị cho học sinh thông tin một số vấn đề về thành phố nơi mà các em đang sống, giúp cho học sinh rèn luyện tư duy “khai phóng”, có thể giúp học sinh trở thành cá nhân tích cực năng động và sáng tạo vận dụng các kiến thức các học sinh tìm hiểu được vào trong đời sống của mỗi cá nhân học sinh.

2.2. Một số thực trạng dạy học nội dung giáo dục địa phương 6 ở một số trường Trung học cơ sở trên địa bàn Thành phố Hồ Chí Minh

2.1.1. Tài liệu giảng dạy bộ môn chưa phù hợp với đối tượng học sinh ở một số chủ đề

Đối với học sinh lớp 6, cấp 2 là một cấp học mới cũng như đối với năm học 2021-2022 và 2022-2023, nội dung giáo dục địa phương là một môn học mới. Nhưng khi nghiên cứu tài liệu địa phương, chúng tôi nhận thấy rằng, yêu cầu cần đạt và các nhiệm vụ học tập mà chương trình đề ra là quá sức đối với các em ở một số điểm, như là:

Tại chủ đề 1, phần mục tiêu chương trình số 3 yêu cầu học sinh phải trình bày được những thuận lợi và khó khăn của vị trí địa lí với sự phát triển của Thành phố Hồ Chí Minh. Và nhiệm vụ học sinh phải thực hiện trong chủ đề này là hãy cùng nhau thảo luận và trình bày ảnh hưởng của yếu tố vị trí địa lí với sự phát triển của Thành phố Hồ Chí Minh. Tài liệu cũng đã yêu cầu học sinh là: Trình bày khả năng liên kết kinh tế - xã hội giữa Thành phố Hồ Chí Minh với các địa phương, các vùng trong nước và quốc tế. [2, tr.5;10;11]Đối với học sinh “Mới”, các câu hỏi vận dụng trên cần bắt buộc học sinh cần phải biết đặc điểm địa hình của thành phố, địa- chiến lược của thành phố Hồ Chí Minh từ đó mới nhận xét được những thuận lợi và khó khăn của thành phố, cũng như đời sống nơi đây, vai trò thành phố trong nhịp sống thương mại toàn cầu nói chung và Việt Nam nói riêng. Mà các yêu cầu trên lại là yêu cầu của chủ đề 1 của thành phố Hồ Chí Minh là điều quá sức với đối tượng học sinh lớp 6.

Với chủ đề 2, cũng tương tự chủ đề 1. Chương trình yêu cầu học sinh trình bày được những thuận lợi và khó khăn của điều kiện tự nhiên đối với sự phát

triển của Thành phố Hồ Chí Minh. Và để đạt được mục tiêu ấy, chủ đề đặt ra các vấn đề sau: phần III. Thủy văn, trong phần khởi động trang 21 chủ đề yêu cầu học sinh sắp xếp tên địa phương sông/ kênh/ rạch và trình bày đặc điểm thủy văn của Thành phố Hồ Chí Minh. Tiếp đến là trang 24, ở phần khám phá chủ đề đặt ra cho học sinh hãy trình bày ảnh hưởng của yếu tố thủy văn với sự phát triển của Thành phố Hồ Chí Minh. Phần vận dụng, ở 2 câu hỏi 1 và 2, chủ đề yêu cầu như sau: Câu 1: Khu vực nơi em ở có bị ngập khi mưa lớn hoặc có triều cường hay không? Câu 2: Em hãy thử giải thích vì sao ở thời điểm đó khu vực nơi em ở lại bị ngập? . Và tại phần IV, tại trang 31, chủ đề đặt ra 2 bài tập cho học sinh đó là: Trình bày ảnh hưởng của yếu tố đất, sinh vật, khoáng sản với sự phát triển của Thành phố Hồ Chí Minh và Hãy kể tên các cây thuộc các kiểu thảm thực vật của Thành phố Hồ Chí Minh và đánh dấu lại những cây ở địa phương mà em đã biết. [1]. Để có thể hiểu và giải quyết được các yêu cầu trên, học sinh lớp 6 cần phải nắm tắt cả kiến thức từ chương 4 đến 7 cả chương trình môn Lịch sử- địa lý 6 (Bộ sách giáo khoa chân trời sáng tạo).

Cũng gặp các vấn đề trên, tại chủ đề 3, một trong những mục tiêu mà chủ đề này định ra là lập được kế hoạch bảo tồn, quảng bá và phát huy giá trị văn hoá của lễ hội, và trong phần luyện tập chủ đề yêu cầu phân tích, đánh giá và trình bày tầm quan trọng của việc giữ gìn Lễ hội Nghinh Ông – Cần Giờ. Và theo em, cần phải làm gì để giữ gìn và phát huy lễ hội truyền thống này. [1]. Câu hỏi của chủ đề này lại mang tính định hướng nghề nghiệp, và đây là nhiệm vụ theo tiến trình giáo dục của chương trình giáo dục 2018 thì ở cấp THPT các em mới được hình thành và rèn luyện kỹ năng và tư duy này.

Để tìm hiểu về đánh giá của GV đang giảng dạy về nội dung chương trình, chúng tôi đã tiến hành khảo sát và hỏi ý kiến 13 GV về nội dung, thì 30% GV được chúng tôi thực hiện phỏng vấn cho rằng chương trình đang hơi quá sức và 10% cho rằng chương trình quá sức với học sinh, các GV này hiện đang giảng dạy các khu vực quận 5, Tân Bình, Thủ Đức và Bình Tân. Nhất là khi triển khai các vấn đề mà chúng tôi đã trình bày ở trên. (Xem biểu đồ phía dưới).

Thêm vào đó, một trong những lý do góp phần làm bộ môn này trở nên không phù hợp đó là nội dung chương trình chưa mang tính gợi mở, với một số chủ đề hướng tới vấn đề bản sắc địa phương thì rập khuôn. Như ở chủ đề 3, chủ đề quá đi sâu vào lễ hội Nghinh ông, trong khi lễ hội này chỉ phù hợp tại các huyện như Cần Giờ và một số huyện gần đó, còn một số lễ hội văn hóa như lễ hội Nguyễn Tiêu, lễ chùa bà Thiên

Hậu thì được đề cập rất sơ sài, có khi là không nhắc đến. Việc này cũng đã làm giảm đi sự hấp dẫn và gần gũi với đời sống của đại bộ phận học sinh ở thành phố Hồ Chí Minh.

2.2. GV gặp khó khăn khi giảng dạy chương trình

Khi phỏng vấn các GV đang làm công tác lãnh đạo (Ban giám hiệu, trưởng bộ môn), các GV đang giảng dạy bộ môn này về vấn đề có khó khăn khi GV dạy môn này, thì chúng tôi nhận được phản hồi như biểu đồ mà chúng tôi thể hiện sau đây:

Trao đổi các khó khăn đang gặp phải đối với GV khi đang dạy bộ môn này. Một GV quận 10 hiện cũng đang là trưởng bộ môn đồng thời giảng dạy môn này đã cho chúng tôi biết rằng do là bộ môn mới, lực lượng có thể đảm nhiệm giảng dạy còn hạn chế, nên hiện tại ở bộ môn này thì GV nào chưa đủ tiết theo đúng quy định thì sẽ được những GV cử đi tham dự tập huấn và giảng dạy hướng dẫn và GV chưa đủ tiết ấy sẽ đảm nhiệm giảng dạy. Và là môn mới, nội dung giảng dạy mới đặc biệt là môn này không thuộc lĩnh vực bộ môn nào, mà chỉ có quan hệ gần một số bộ môn như lịch sử, địa lý nên một số trường giao cho các GV lịch sử-địa lý hoặc giáo dục công dân phụ trách hoặc GV chủ nhiệm... [3,4]. Hiện tượng GV “Gồng gánh”, môn học gồm tổng thể nhiều môn, GV khó mà truyền tải khiến học sinh thích thú và hiểu môn học.

Thêm vào đó tài liệu để GV nghiên cứu và chuẩn bị kế hoạch bài dạy rất hạn chế, nhất là các chủ đề như là văn hóa, phong tục thành phố “Nếu không phải người dân sống lâu đời ở đây thì không nắm rõ để truyền đạt khiến học sinh hấp dẫn”- 1 GV đang giảng dạy cho biết.

2.3. Cách tổ chức tiết học chưa có sự đổi mới

Để có thể hiểu hơn về cảm nhận của học sinh khi học về bộ môn mới này, cũng như có thể biết được các hoạt động dạy học môn nội dung địa phương 6 được tổ chức như thế nào, chúng tôi đã thực hiện một cuộc khảo sát với 113 học sinh lớp 6 và 7 tại khu vực quận 5 và Bình Thạnh. Theo như kết quả, khi được hỏi em: “Trong quá trình học tập, em có từng được tham gia hoạt động tìm hiểu kiến thức nội dung giáo dục địa phương không?”. Có tới 76 trên tổng số 113 em trả lời là có, và khi chúng tôi yêu cầu hãy miêu tả lại hoạt động của 1 tiết học nội dung địa phương thì đa số các em trả lời là xem video, nghe GV giảng hoặc trả lời rất đại khái... Số còn lại thì các em nói là tiết học chỉ chép bài, đọc chép...

Việc “Gồng gánh” bộ môn, đến việc chưa đổi mới, tổ chức tiết học “Tích cực” tưởng chừng không liên quan, nhưng thật ra đó là quan hệ nhân-quả. Việc thiếu lực lượng có thể đảm nhiệm bộ môn, GV chỉ

biết dựa vào tài liệu, cho đến cuối cùng việc tiết dạy thiếu chất lượng dẫn đến tiết học mang nặng lý thuyết, đó là nguyên nhân khiến số đông học sinh cảm thấy chán nản mà đại diện là 40 học sinh trong tổng số 113 học sinh khi chúng tôi khảo sát có thích học bộ môn này không, cá em trả lời không và nguyên nhân là tiết học quá “Chán”, chàm thú vị,...

3. Kết luận

Nội dung địa phương là bộ môn giúp học sinh có thể hiểu biết về đời sống xung quanh, địa phương nơi các em sinh ra và lớn lên. Nhưng việc “Giao thời”, để bộ môn có sự chuẩn bị tốt để gần hơn với học sinh dường như đã chưa kịp, vì thế đã có một số vấn đề như trên khi được triển khai.

Các GV khi khảo sát, đa số họ mong muốn sẽ có thể có một tiết dạy mẫu cũng như có những tài liệu để họ có thể sử dụng và phục vụ tốt cho tiết dạy. Các em học sinh khi khảo sát cũng mong muốn có một tiết học ở đó các học sinh có thể hoạt động nhiều hơn và được trao đổi chứ không phải đơn thuần nghe giảng.

Nội dung địa phương cần được quan tâm, định hướng và triển khai một cách kỹ càng, nhất là việc bố trí GV giảng dạy. Vấn đề xây dựng, biên soạn chương trình sách giáo khoa địa phương phải thể hiện được bản sắc của địa phương mình. Cách biên soạn cũng cần chú trọng đến tính khoa học, hệ thống và gần gũi, tăng tính kết nối tại mỗi bàn quận/ huyện trong tỉnh. Khi giải quyết được các thực trạng trên, chúng tôi tin rằng nội dung địa phương sẽ có thể tồn tại với đúng mục tiêu mà bộ môn này được đề ra.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo, “Chương trình giáo dục phổ thông 2018- Chương trình tổng thể,” Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT, Hà Nội, 2018.
2. Nguyễn Văn Hiếu & nnk, “Giáo dục địa phương,” 14 2 2022. [Trực tuyến]. Địa chỉ: <https://thecstranquoctoanq2.hcm.edu.vn/giao-duc-dia-phuong/cmb/99022>.
3. Thành Nam, “Nỗ lực dạy chương trình giáo dục địa phương,” 2 11 2022. [Online]. Địa chỉ: <https://www.giaoduc.edu.vn/no-luc-day-chuong-trinh-giao-duc-dia-phuong.htm>.
4. Bích Thanh, “Môn Giáo dục địa phương: Dạy mà chưa có tài liệu học tập,” 18 10 2022. [Online]. Địa chỉ: <https://thanhnien.vn/mon-giao-duc-dia-phuong-day-ma-chua-co-tai-lieu-hoc-tap-post1511613.html>.
5. Hương Mai, “Nội dung giáo dục địa phương, bước thụt lùi của chương trình mới,” 2022. [Online]. Địa chỉ: <https://giaoduc.net.vn/noi-dung-giao-duc-dia-phuong-buoc-thut-lui-cua-chuong-trinh-moi-post224047.gd>.